

Ú v o d e m .

Část Basků, k jejichž vlasti patří na Pyrenejském poloostrově tzv. Baskické provincie /Alava, Guipuzcoa, Vizcaya/ a /Horní/ Navarra, ve Francii pak býv. kraje Labourd, Basse-Navarre /Dolní Navarra/ a Soule, západní to polovina nynějšího departementu Basses-Pyrénées, mluví podnes vlastním národním jazykem.

Baskičtina /eusquera/ je jediným prajazykem v západní Evropě, který přežil invasi indoevropských národů, říši římskou, visigotskou i franckou, jakož i vpád Arabů. Obklopen románskými národy udržel se až do současné doby, kdy se nachází ve velmi kritické situaci a baskičtí vlastenci vedou zoufalý boj o jeho záchranu. Jako pravděpodobné důvody uchování baskického jazyka se uvádějí značná odlehlost od středisek latinské kultury zvláště v období tzv. pozdní romanisace v době visigotské, kdy Baskicko zůstávalo mimo rámec této říše, poměrně pozdě provedené pokřesťanštění a v neposlední řadě a mimořádná schopnost k přejímání asimilování cizích jazykových prvků.

Vliv latiny byl ovšem značný, nejprve v době příchodu Římanů do sousedství Basků, a pak i později, zvláště při pronikání křesťanské kultury. Baskičtina převzala velký počet latinských slov, která asimilovala foneticky do té míry, že slova dostala baskický ráz a jejich latinský vzhled byl značně setřen. Na první pohled sotva tušíme v baskických výrazech : bake, borondate, eleiza, gela, golde, gurutze, landatu, mendekatu, sagara, zeru, latinská slova: pax, voluntas, ecclesia, cella, culter, crux, plantatum, vindicatum, sacra, caelum. Tento latinský i pozdější románský přínos dostupuje v baskické slovní zásobě značné výše /přes 50 %/ a tyto cizí vlivy jsou patrný v menší míře i v tvarosloví a skladbě.

Baskičtina stála u kolébky kastilského /španělského/ jazyka,

neboť romance castellano se začalo vyvíjet v bezprostředním sousedství baskického jazyka a pod vlivem baskických kolonistů, kteří osídlovali vylidněné kraje, znovu dobyté křesťany, takže kastilština je některými filology definována jako lidová latina mluvená Basky a přetvořená působením baskičtiny, zvláště baskické fonetiky. Expansivní kastilština /španělština/ se stává postupem doby kulturním a obcovacím jazykem vyšších společenských vrstev baskických a nahrazuje latinu ve státních písemnostech království navarského o 60 let dříve než v samé Kastilii. Rodilí Baskové /Gonzalo de Barceo, Pedro López de Ayala, Inigo López de Mendoza, markýz de Santillana, Lope García de Salazar, Juan Pérez de Guzmán a jiní/ obohacovali španělskou literaturu, zatím co baskičtina byla degradována na jazyk venkovských lidových vrstev. Španělština začala záhy zatlačovat baskičtinu do horských oblastí. Ještě v ranném středověku se baskicky mluvilo nejen v celé Navarre, jejíž král Sancho Učený /1150-94/ nazývá baskičtinu Lingua Navarrorum, a na celém území baskických provincií, nýbrž i na jihu v krajině Rioja /nynější provincie Logroño /, v jejíž horní části, v údolí řeky Oja, se baskičtina udržela až do 14.stol.; na západě baskický živel dosahoval až k branám Burgosu a na východě se baskicky mluvilo v okolí města Jaca /Aragonsko/, takže tehdejší oblast baskického jazyka na Pyrenejském poloostrově odpovídala přibližně území, které obývali starověcí Vascones, Varduli, Caristii, Autrigones, Berones a Jacetani. Od 11.stol. nastává ústup baskického jazyka, dosahující vrcholu v posledních dvou stoletích.

Nynější baskické jazykové území je celkem malé, asi-10.000 km². Zahrnuje celou Guipuzcou, východní a střední část Vizcaye, malou severní pohraniční oblast Alavy a severní pruh Horní Navarry; ve Francii skoro celé tři výše jmenované kraje. Uvnitř baskické jazykové oblasti jsou početné skupiny obyvatelstva neznalého baskického jazyka, především ve větších sídlištích a v průmyslových okrajích. Jsou to při-

stěhovalci z jiných provincií a i mnozí Baskové, kteří si vinou rodičů neosvojili nebo vlivem prostředí, v němž žijí, v dospělejším věku zapomněli národní jazyk. Naproti tomu se vyskytují v dosti hojném počtu tzv. noví Baskové /euskaldun berriak/, totiž Baskové, jejichž mateřským jazykem byla španělština, kteří však později z vlasteneckého zápalu se naučili baskickému jazyku, zvláště vlivem národního obrození vyvolaného v život na přelomu XIX. a XX. stol. buditelem Sabinem de Arana Goiri. Mimo vyčleněné jazykové území jsou početné baskické jazykové menšiny v Bilbau, Viterii, Pamploně a Bayonnu; jako obcovací jazyk se baskičtina udržela i mezi baskickými kolonisty v západních státech USA, v Argentině a jiných iberoamerických zemích, takže celkový počet osob baskického jazyka se odhaduje na 700.000.

Starší Baskové pokládali svůj jazyk za mluvu prarodičů v rájá nebo aspoň za jeden z jazyků vzniklých při stavbě Babylonské věže a za původní jazyk obyvatelů Pyrenejského poloostrova. K obhajobě svého jazyka proti jeho podceňování se strany Španělů - např. španělský dějepisec Juan de Mariana /1537-1624/ prohlášoval baskičtinu za "rudis, barbara lingua, cultus abhorrens" /hrubou, barbarskou řeč, neschopnou zušlechtění / - napsali Baskové řadu apologetických pojednání, z nichž zasluhuje zmínku spis Baltasara de Echave Discurso de la antigüedad de la lengua bascongada /Promluva o starobylosti baskické řeči/ Mexiko 1607/, v němž si baskičtina, zosobněná jako stará, vážená matřona trpce stěžuje, že, ač byla první řečí, kterou se mluvilo ve Španělsku, je nyní v opovržení a její místo zaujímá cizí jazyk, zatím co se o ní tvrdí, že se nehodí k literárním pracem, ač se jí dá psát stejně vzletně jako jinými jazyky. Týž účel sledovala i baskická mluvnice Manuela de Larramendi El imposible vencido / Nemožné překonáno, Salamanca 1729/, nazvaná tak jako odpověď na názor mezi Španěly tehdy všeobecně rozšířený, že baskičtina nemůže být po způsobu jiných jazyků gramaticky zpracována.

Zájem o baskický jazyk uvedl na evropské forum Wilhelm von Humboldt /1767-1835/, který, jda ve šlépějích baskických badatelů, vyslovil na počátku XIX. stol. domněnku, že Baskové jsou posledním zbytkem Iberů, a snažil se pomocí baskičtiny objasnit etymologii geografických názvů. Rozhodným iberistou byl i Hugo Schuchardt /1842-1927/, který vynikl jako velký znalec a milovník baskického jazyka. Byl jedním ze zakladatelů Baskické společnosti /Baskische Gesellschaft / v Berlíně, která vydávala časopis *Muskara* /1887- 1896/. K iberistům náležel i Arturo Campión /1854-1937/; naproti tomu jiní baskologové jako Holanďan Jan Van Eys /1825-1914/ a Francouz Julien Vinson /1843-1926/ byli vyznavači keltické teorie. Srovnávací jazykověda neustává ve svém úsilí zařadit baskičtinu do některé jazykové skupiny a snaží se nalézt společné znaky s různými jazyky evropskými, africkými, americkými i sibiřskými. Jdouce ve stopách Rusa Mikuláše Marra /1865-1934/ a Holanďana Christiana Cornelisa Uhlenbecka /1886-1950/, někteří badatelé / Němec Karl Bouda, Francouz René Lafon aj. / se věnují studiu příbuznosti baskičtiny s kavkazskými jazyky. O starobylosti baskického jazyka a jeho existenci již v době kamenné svědčila by snad i ta okolnost, že pojmenování nástrojů jsou utvořena pomocí slova *aitz* /*aiz*, skála, kámen/ jako *aizto* /*nůž*/, *aizturak* /*nůžky*/, *aiztur* /*rýč*/, *aizkora* /*sekera*/, *aizkon* /*šáp*/ aj.

Roztříštěnost baskického území na řadu autonomních krajů, pozdní a celkem skrovná literární tvorba, skoro výhradní užívání latiny, později španělštiny /popř. francouzštiny/ v písemnostech všeho druhu, tyto neblahé okolnosti způsobily, že se nevytvořil jednotný literární jazyk pro celé Baskicko. Baskičtina zůstává rozdělena na řadu dialektů, subdialektů a variací. Podle klasifikace provedené Louisem Lucienem de Bonaparte a upravené později R.M. de Azkuem se rozeznává celkem sedm dialektů, totiž: biskajský, guipuzkojský, hornonavarský, labourdský, dolnonavarský, soulský a ronkalský. Dialekty biskajský,

guipuzkojský, labourásky a soulský se pokládají za literární. Snaha o vytvoření jednotného spisovného jazyka nevedla dosud k pozitivnímu výsledku.

Přední baskickou jazykovou institucí je Akademie baskického jazyka /Euskaltzaindia, Academia de la Lengua Vasca, Académie de la Langue Basque/ se sídlem v Bilbau, která byla založena r.1919. Jejím předsedou, třetím od založení, je José María Lojendio. Má dvacet členů řádných ze všech baskických krajů, jednoho čestného a asi osmdesát dopisujících, z nichž sedm nebaskické národnosti. Vydává vstník Euskera. Španělská akademie /Real Academia Española / v Madridě má od r. 1926 zvláštní baskickou sekci /Sección de la Lengua Vasca / o dvou řádných a dvou dopisujících členech. V San Sebastiánu existuje od r.1951 Seminario de Filología Vasca Julio de Urquijo /Seminář baskické filologie Julia de Urquijo/, jehož ředitelem je přední baskický filolog Luis Michelena. Katedry baskického jazyka jsou ve Španělsku na universitách v Salamance /Cátedra Larramendi/ a Pamploně, ve Francii v Bordeaux . V Buenos Aires byl r. 1941 založen Ústav baskických studií /Instituto Americano de Estudios Vascos/.

První baskická slova /glosy/ nacházíme v tzv. Manuscrito emilianense z kláštera San Millán de la Cogolla /prov. Logroño/z X.stol. Malý baskický slovníček obsahuje průvodce pro poutníky do Kompostely, který napsal v XII.stol. francouzský poutník Aimery Picard; nejstarší baskické texty jsou v tragikomedii La Tercera Celestina /1536/ a Rabelaise /1542/.

Při posuzování baskické literární tvorby je nutno mít na zřeteli různé okolnosti, které brzdí její rozvoj. Je to nejen malý počet osob baskického jazyka a jeho roztržštěnost na řadu dialektů, ale hlavně dominující postavení ^{španělštiny} ~~španělského jazyka~~, která stále více ~~zastírá~~ tlačuje vlastní národní jazyk a stává se obcovací a kulturní řečí ~~španělských~~ Basků. Pěstování baskické literatury se věnují nadšení vlas -

tenci pouze ve volných chvílích, které jim ponechává jejich povolání. Baskická literatura postrádá jakékoli podpory úředních kruhů, naopak jsou jí kladeny mnohé překážky, zvláště při vydávání časopisů. Nicméně i při stále trvajícím ústupu mluvené baskičtiny rozvíjí se v současné době baskická literatura kvantitativně i kvalitativně. Přibývá mladých literátů, kteří po vzoru cizích literatur uvádějí nové literární směry. I pěstitelé baskické literatury ze řad duchovenstva, kteří stále mají převahu, opouštějí výhradně náboženskou tematiku a věnují se i jiným literárním oborům.

Starší doba baskické literatury.

Až do XV. století není možno mluvit o baskické literatuře, neboť domněle starobylé zpěvy, totiž Canto de Lelo, líčící boje Basků se Římany, a Canto de Altabiscar, vztahující se na porážku Karla Velikého u Roncesvalles /778/, jsou nesporné padělky. Nejstarší baskické literární památky, které nám zaznamenali španělsky píšící baskičtí dějepisci XVI. a XVII. stol., jsou zlomky zpěvů /eresiak/ o udalostech, povětšinou tragických, z bojů vzniklých z rivality mezi předními baskickými rody a jejich stoupenci, které se v XIV. a XV. stol. odehrávaly v baskických zemích. K nim se druží další zpěvy rodinného rázu, skládané u příležitosti sňatků, pohřbů apod.

Teprve zájem o klasické jazyky v renesanční době probudil v Baskách, zvláště v osobách duchovního stavu, pocházejících většinou z venkovských lidových vrstev, také lásku k rodnému, starobylému jazyku. S prvními pěstiteli národního jazyka se setkáváme v předpyrenejské /francouzské/ části Baskicka. R. 1543 byla v Bordeaux vytištěna první známá baskická kniha, mající latinský název Linguae Vasconum Primitiae /Prvotiny baskického jazyka/, jejíž autorem byl Bernart Deche-pare, farář v obci Saint-Michel-le-Vieux /Dolní Navarra/. Je to sbírka náboženských a milostných básní, jejíž předmluva a dvě poslední chvalozpěvy projevují vroucí lásku k baskické řeči. K podpoře snahy navarské královny Juany d'Albret, matky Jindřicha IV., krále francouzského, rozšířit kalvínskou víru mezi Basky, byly z jejího příkazu r. 1571 vytištěny v La Rochelle baskické překlady Nového zákona /Iesus Christ Gure Iaunaren Testamentu Berria/ a kalvínského katechismu /Abc edo Christinoen instructionea/, které pořídil Joannes de Leizarraga, pastor v obci Labastide-Clairence /Dolní Navarra/. K obraně katolické víry byla v následujícím století vydána řada bas-

kických spisů náboženského obsahu, skoro vesměs překladů nebo úprav cizích předloh. Mnohé z nich jsou veršované. Tato forma se nám dnes zdá pro tento literární obor neobvyklá, vysvětluje se však, jak podotýká sám autor jedné z těchto veršovaných skladeb, velkou zálibou Basků ve verších. Z těchto veršovaných prací vynikají po stránce básnické i jazykové spisy humanistického teologa Joannese Etcheberri z obce Ciboure /Labourd/nazvané Manual Devotienezcoa /Modlitební příručka, 1627/, Noelac /Vánoční zpěvy, 1631/ a Elicara erabiltzeco liburus /Kostelní kniha, 1636/ a dále dílo zvané Eguia Catholicac /Katolické pravdy, 1636/, které napsal Bernard Gazteluzar, člen jezuitského kláštera v Pau. Z prozaických prací tohoto druhu nejvýznačnější je spis Guero /Potom, 1643/, který vzletným slohem líčí škody, které vznikají hříšníku stálým odkladem nápravy. Jeho autor Pedro de Axular /1556-1644/, farář v obci Sare /Labourd/, prokazuje častým používáním citátů nejen z Písma ale i z latinských klasiků své rozsáhlé vzdělání. Jeho klasická jazyková forma se stala vzorem pro další literární tvorbu v labourdském dialektu, v němž tkví hlavní význam tohoto díla.

K těmto předním spisovatelům XVI. a XVII.stol., vesměs duchovního stavu, druží se první laický literát Arnaud d'Oihenart /1592-1667/, který, nabyv právnického vzdělání v Bordeaux, byl zprvu poslancem třetího stavu v kraji Soule a později členem parlamentu v Saint-Palais /Dolní Navarra/. Zanechal nám baskické milostné básně Oihenarten Gaztaroa neurhitzetan /Oihenartovo mládí ve verších, 1657/, sbírku baskických přísloví Les proverbes basques /1657/ a latinsky psaný historický spis Notitia utriusque Vasconiae, tum ibericae, tum aquitanicae /Zpráva o obojím Baskicku, iberském i akvitánském/1633/
prozaických,

Jen několik málo děl této doby se vymyká z rámce náboženské tematiky. Je to překlad francouzské skladby Les voyages aventureux du capitaine Martin de Hoyarsabal /Dobrodružné cesty kapitána Martina

z Hoyarsabal/ zvaný Liburu hau da ixasoco Nabigacionecoa / Tato kniha je o plavbě mořské, 1677/, který pro baskické mořeplavce pořídil Pi-arres d'Etcheverry, a veterinářská příručka, kterou sepsal r. 1692 Mongongo Dessanca. Do oboru jazykovědy ^{spadá} tříjazyčná kniha Tresora hirour lengua ietaqua francesa, espagnola eta hasquara /Poklad tří jazyků, francouzský, španělský a baskický, 1642/, jehož autorem byl Voltaire. Tento spis vyšel již r. 1620 v Lyonu s názvem L'Interpret /Tlumočník/ a později v několika vydáních jako Trésor des trois langues / Poklad tří jazyků/. Obsahuje gramatické pojednání, slovník a rozhovory. Baskickou gramatiku, zachovanou zlozkovitě /vydal Julien Vinson r.1881/ a dosud nevydaný baskicko-francouzský slovník sestavil Silvain Pouvreau,/Francouz z Bourges, který se ve službách baskického jansenisty Saint-Cyrana naučil baskicky a byl v letech 1640-44 farišem v obci Bidart /Labourd/.

Zatím co v předpyrenejské /francouzské / části Baskicka dochází k literárnímu uplatnění baskičtiny, baskičtí spisovatelé projevují vřelou lásku k rodnému jazyku a vysmívají se Baskům, kteří píší v cizím jazyku, v zapyrenejské /španělské/ části země zůstává toto úsilí o povznesení národního jazyka téměř nepovšimnuto. Tamní literáti píší i nadále španělsky i když vystupují jako obhájci baskického jazyka. Španělsky psali v té době baskičtí dějepisci /José Moret y Mendía, Lope de Isasti, Esteban de Garibay, který vynikl též jako sběratel baskických přísloví/, mystičtí klasici /Diego de Estella a Pedro de Chaide/, filosof Juan de Huarte, básník Alonso de Ercilla y Zuñiga a jiní. Latinsky psal dominikán Francisco de Vitoria, profesor mezinárodního práva na universitě v Salamance. Kromě skrovných básnických pokusů, k nimž daly podnět slavnosti Božího těla /1609 a 1610/ a pohřební pocty na paměť krále Filipa IV. /1665/ v Pamploně, přichází baskičtina k uplatnění pouze v dvojjazyčných katechismech, vydávaných v intencích tridentského koncilu, a ve spise Modo breve

de aprender la lengua vizcayna / Krátký způsob k naučení se biskaj-
ské baskičtině, z r.1653, vyd.r.1880/ doktora Rafaela de Micoleta,
kněze v Bilbau. Vedle částí mluvnické ve španělštině obsahuje i dvoj-
jazyčné rozhovory mezi šlechticem a jeho sluhou, jakož i několik
básní.

Teprve v XVIII. stol. snaží se jezuita Manuel de Larramendi
/1690-1766/, nadšený obhájce a propagátor národního jazyka, rozvíjet
svými historickými, jazykovědnými a apologetickými spisy lásku k ro-
dnému jazyku v srdcích svých řádových spolubratrů i ostatního ducho-
venstva a nabádat je k jeho hlubšímu studiu. Ještě za jeho života
vyšli ze samotného jezuitského řádu dva významní baskičtí vlastenci
a spisovatelé, totiž Agustín de Cardaberas a Sebastián de Mendiburu.
Agustín de Cardaberas /1703-1770/, jehož četné baskické spisy jsou
asketického rázu mimo pojednání zvané Eusqueraren Berri Onac eta
ondo escriptzeco eta ondo iracurtceco ta ondo itzeguiteco Erreglac
/Poučení o baskičtině a pravidla jak dobře psát, dobře číst a dobře
mluvit, 1761/, jakýsi druh baskické retoriky, byl horlivým misioná-
řem v baskických obcích; od něho pocházejí okřídlená slova "Euskerak
burua jasotzea Jaungoikoak nai du" /Bůh chce, aby baskičtina pozvedla
hlavu/. Sebastián de Mendiburu /1706-1782/, autor třídílného spisu
Jesusen Amore-Nequeei dagosten cembait otoitz-gai /Několik meditací
o lásce a utrpení Ježíšově, 1759/, je pro svůj vytríbený sloh poklá-
dán za nejlepšího prozaika starší doby baskického písemnictví; pro
svou výřečnost byl nazýván baskickým Ciceronem. K nim se druží další
členové jezuitského řádu Daniel Patricio Meagher /1713-1772/, irského
původu, který se proslavil svými verši na oslavu vína, a Agustín de
Basterrechea /1700-1761/, autor básnického díla Jesu-Kristo gure jau-
naren Pasioa /1777/, krásně veršovaných pašíjí, velmi oblíbených u
baskického lidu a převedených i do jiných dialektů. V téže době píše
baskicky lékař Joannes d'Etcheberri /1663-1749/, rodem z obce Sare

/Labourd/, provozující praxi v provincii Guipuzcoa. Jeho nejzajímavější spisy, vydané teprve r.1907, jsou rázu didaktického, totiž Escuararen Hatsapenac / Základy baskičtiny/ a Escual Herri eta Escualdun guztiei escuarazco hatsapenak latin icasteco / Baskické základy k studiu latiny/.

Kromě soulského lidového divadla, jehož náměty byly brány z Bible, pohanské doby, středověkých legend a francouzské historie, setkáváme se s dramatickou tvorbou v baskičtině teprve na konci XIX.stol. Vyjimku tvoří vánoční hra /Acto para la noche buena/, kterou napsal Pedro Ignacio de Barrutia y Basagoitia /1682-1759/, písař obce Mondragon /Guipúzcoa/, vánoční pastýřská opereta Gavon-Sariak /1762 /od Luisy de la Misericordia a konečně divadelní kus El Borracho Burlado /Oklamaný opilec/, jehož zpěvy a některé jiné části jsou baskické. Složil jej Francisco Xavier María de Munibe e Idiaguez, hrabě z Peñaflořidy /1723-1785/, zakladatel kulturní instituce Sociedad Bascongada de los Amigos del País /Baskická společnost přátel země/.

Mezi spisovateli XVIII.stol. vynikli v předpyrenejském Baskicku Pierre d'Urte, kapucín, který přestoupil na protestantskou víru a uprchl do Anglie; zanechal nám tři díla, totiž překlad části Bible, francouzsky psanou mluvnici Grammaire Cantabrique /Baskická mluvnice, vyd. r.1900/ a slovník Dictionarium Latino-Cantabricum /Slovník latinsko-baskický, nevyd./; Michel Chourio, farář v Saint-Jean-de-Luz /Labourd/, překladatel Následování Páně od Kempenského /Jesus-Christoren Imitacionea,1720/, dále Martin de Harriet, královský notář v obci Larressore /Labourd/, který sepsal příručku ke studiu francouzštiny /Gramatica escuaraz eta francesez,1741/, Joannes de Haranader, kněz v Saint-Jean-de-Luz /Labourd/, jehož prozaické spisy, vesměs překlady, totiž Filotea /1749/, Guda izpirituala /Duchovní boj,1750/ a Nový zákon /nevyd./ jsou napsány skvělým slohem, a konečně Bernard Larreguy, farář v Ustaritz /Labourd/, který přeložil Royaumontovu biblickou

dějpravu Testamen caharreco eta berrico Historia /Dějiny Starého i Nového zákona, 1775-1777/, k čemuž připojil několik životopisů svatých.

Francouzská revoluce připravila francouzské Basky o jejich autonomní postavení zapojením baskických krajín spolu s Bearnem do departementu Basses-Pyrénées a dala podnět k baskickým vydáním politických spisů, dekretů, instrukcí a proklamací, nezměnila však podstatně jejich mentalitu ani způsob života. Baskové lpěli i nadále houževnatě na svých tradicích a pokračovali ve své pasivitě vůči asimilačním pokusům svých sousedů.

Mimořádný význam badatelské činnosti Manuela de Larramendi tkví i v tom, že vzbudil zájem o baskický jazyk. Pruský učenec Wilhelm von Humboldt /1767-1835/ podnikl dvě studijní cesty /1801 a 1802/ do Baskicka, kde jeho informátory byli dva tehdejší vynikající badatelé Pablo Pedro de Astarloa /1752-1806/ a Juan Antonio Moguel /1745-1804/, s nimiž sdílel tzv. baskoiberskou teorii, podle níž baskičtina by se pokládala za původní a kdysi všeobecnou řeč iberského poloostrova.

Moguel, farář v obci Jemein /Vizcaya/ napsal pozoruhodný spis Peru Abarca, jakýsi druh románu, obsahující rozhovory mezi venkovánem a městským lazebníkem a v závěru dialog dvou duchovních uplatňujících autorovu snahu o zdokonalení literárního jazyka pomocí nezkažené mluvy venkovského lidu. Toto dílo nás seznamuje se způsobem života na baskickém venkově a pracovními postupy zejména ve výrobě železa v současné době; v konečné kapitole projevuje autor zájem o utužení přátelství mezi Basky na obou svazích Pyrenejí. Svůj idealismus vštípil svému synovci Juanu Josému a neteri Vicentě, kteří u něho získali klasické vzdělání. Juan José Moguel /1781-1849/, po svém strýci rovněž farář v obci Jemein, napsal vedle několika spisů náboženského obsahu zajímavé pojednání Baserritar nequezaleantzaco escolia /Škola pro zemědělce, 1816/. Hájení baskických svobod mu způsobilo několika-

leté vyhnanství.

V první polovině XIX. stol. se projevuje zájem o bajky ve verších i próze. Byly to především španělsky napsané veršované bajky Baska Felixe María de Samaniego /1774-1806/, zvané Fábulas en verso castellano /Bajky ve španělském verši, 1781/, které lahodným jazykem přebásnil Agustín Pascual de Iturriaga /1774-1851/, pokrokový kněz, velký znalec klasických i moderních literatur a zakladatel vyučovacího ústavu ve své rodné obci Hernani /Guipuzcoa/; napsal též didaktické dílo Diálogos basco-castellanos para las escuelas de primeras letras de Guipúzcoa / Baskicko-španělské rozhovory pro základní školy v provincii Guipuzcoa, 1842/. V próze psané bajky podle Esopa Ipui Onac /Dobré bajky, 1804/ uveřejnila již jmenovaná Vicenta Moguelová /1782-1854/. Humanisticky vzdělaná díky svému strýci, vynikla i jako básnířka svými vánočními zpěvy /Gabon-Kantak/. Několik bajek Lafontainových převedl ve verších do soulského dialektu Jean-Baptiste Archu /1811-1881/, školní inspektor, s názvem Choix de fables de La Fontaine, traduites en vers basques /Výber Lafontainových bajek přeložených v baskických verších, 1848/; vynikl též jako překladatel francouzských vlasteneckých písní, mezi nimi i Marseillaisy. Tytéž bajky, rovněž ve verších, přeložil do labourdského dialektu Léonce Goyetche / - /, farář v Urrugne /Labourd/, s názvem Fableac edo aleguiac /1852. Konečně máme bajky františkána Juana Mateo de Zabala /1777-1840/ zvané Eusko-Alegiak /Baskické bajky/, vydané teprve r.1934, které vynikají spíše svou jazykovou formou než uměleckou hodnotou.

Poesie, tento nejvíce pěstovaný literární obor, je zastoupen v I. polovině XIX. stol. v předpyrenejském Baskicku především církevními zpěvy a skladbami lidových veršovců /bertsolariak/, z nichž v té době nejznámější byl Pierre Topet, zvaný Etchahun /1786-1862/, z obce Barcus /Soule/, těžkými ranami osudu stíhaný zemědělec, který ve svých elegických a satirických verších tepe společenskou nepravdělnost a pro-

jevuje hluboký soucit s těžkým životem pracujícího lidu.

Představitelem romantismu v této části země byl Joseph Augustin Chaho /1810-1858/, duch revolucionářský a proticírkevní. Byl nadšeným propagátorem národního jazyka; ve spolupráci s Antoinem d'Abbadie vydal *Etudes grammaticales sur la langue euskarienne / Gramatické studie o baskickém jazyku, 1836/* a ve svých člancích se zabýval legendární minulostí země; byl vášnivým sběratelem baskických písní, ač sam skoro nepsal baskicky. Je označován jako první baskický nacionalista levicového směru. V jeho šlépějích krácel Martin Hiribarren /1810 - 1866/, farář v Bardos /Labourd/, který ve svém rozsáhlém, více než 5000 veršů čítajícím eposu *Escaldunac /Baskové, 1853/* opěvává baskickou minulost a národní zvyky.

Velkou láskou k rodné zemi, jejím zvykům a jazyku, byl prochnut Juan Ignacio de Iztueta /1767-1845/, prostý řemeslník v obci Zaldivia /Guipuzcoa/, který nám zanechal důležité dílo o baskických tancích *Guipuzcoaco dantza gogoangarrien condaira edo historia /Dějiny guipuzkojských památných tanců, 1824/* a provinciální dějiny *Guipuzcoaco provinciaren condaira edo historia /Dějiny provincie Guipuzcoa, 1847/*. Nevrlivý postoj duchovenstva k nevázaným zábavám na slavnostech konaných v baskických obcích se projevuje ve spise podivného názvu *Euscal-errietaco olgueeta ta dantzeen neurrizco-gatz-ozpinduba /Pikantní směs baskických lidových zábav a tanců, 1824/* karmelitána Bartholomého de Santa Teresa /1788-1835/, kteréžto pojednání podobně jako jeho ostatní díla vyniká po stránce jazykové a řadí jeho autora k nejlepším spisovatelům baskijského dialektu. K nim druží se další skvělý prozaik Francisco Ignacio de Lardizabal /1806-1855/, farář v rodné obci Zaldivia /Guipuzcoa/, který zanechal slohově vynikající dílo *Testamentu Zarreco eta Berrico condaira /Dějiny Starého i Nového zákona, 1855/* a baskickou mluvnici *Gramática Vascongada, 1856/*.

Do druhé poloviny XIX. stol. spadá též badatelská činnost prince

Louise Luciena de Bonaparte / 1813-1891/, synovce císaře Napoleona I., jemuž se stala baskičtina oblíbeným a později skoro výhradním předmětem studia. Shromažďoval kolem sebe tehdejší významné baskické jazykozpytce a nabádal je k sepisování filologických děl, která vydával vlastním nákladem. Z jeho popudu přeložil Jean Duvoisin /1810-1891/, celní kapitán v Saint-Jean-de-Luz /Labourd/, celou Bibli do labourdského dialektu /Bible saindua edo testament zahar eta berris, 1859-65/, kdežto františkán José Antonio de Uriarte /1812-1869/ byl pověřen překladem do guipuzkojského dialektu; byly však vydány pouze tři první knihy Starého zákona /1859/. Duvoisin vydal za podpory Bonapartovy též spis Laborantzako liburua, edo bi aita semeren solasak laborantzaren gai-nesan /Zemědělská příručka nebo rozhovory mezi otcem a synem o zemědělství, 1838/. Bonapartovými spolupracovníky byli i Claudio Otaegui /1836-1890/, učitel v obci Euenterrabia /Guipuzcoa/, který tlumočil poesii španělskou, francouzskou a anglickou, a Manuel Inchauspe /1815-1902/, zastávající vysoké církevní funkce v Bayonnu, autor řady prozaických prací i básní v soulském dialektu a znamenitého pojednání o baskickém slovese / Le verbe basque, 1858/. Ve styku s Bonapartem byl i Bruno Echenique y Garmendia /1820-1893/, který pořizoval překlady částí Písma do navarských dialektů. Z vlastních Bonapartových prací nejvýznamnější jsou dialektická mapa Carte des sept provinces basques montrant la délimitation actuelle de l'euscara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés /Mapa sedmi baskických provincií, udávající nynější delimitaci baskičtiny a její rozdělení na dialekty, subdialekty a variace, 1863/ a pojednání o baskickém slovese / Le verbe basque en tableaux, 1869/.

Mimořádnou překladatelskou pílí v té době vynikl Gregorio de Arce /1811-1890/, učitel v obci Zarauz /Guipuzcoa/, překládal ze španělštiny a z jiných baskických dialektů do guipuzkojského. Z jeho překladů nejpopulárnějším se stal spis Brabante'ko Genovevaren bizitz

arrigarri miregarria /Podivuhodný život Jenovefy Brabantské, 1885/.

Lidovým představitelem básnického hnutí doby romantismu v zapyrenejském Baskicku byl Indalecio Bizcarrondo /1831-1876/, známý pod pseudonymem Vilinch, po celý život pronásledovaný osudem a zhyňuvší následkem zranění utrpěného od granátu při obléhání San Sebastiánu za druhé karlistické války. Jeho verše mají ráz plačtivě romantický, někdy i satiricko-humoristický, neboť vedle milostné poesie je Vilinch mistrem v humoristické satíře. Jeho sloh nevyniká výrazovou bohatostí, nýbrž představuje baskičtinu jak se ^{ji} mluvilo v San Sebastiánu v druhé polovině XIX.stol. Romantickým básníkem byl i José María Iparraguirre /1820-1881/, bojovník z první karlistické války, který po jejím nešťastném konci opustil vlast a bloudil dlouhá léta v cizině, získávaje si obživu zpěvem svých baskických písní, projevujících touhu po vzdálené, rodné zemi, které doprovázel hrou na kytaru. Nejpopulárnější skladbou tohoto "baskického barda" je píseň o Stromě v Guernice, v jehož stínu se od nepamětných dob shromažďovali zástupci biskajských obcí. Tato píseň Gernikako Arbola /Strom v Guernice, 1853/ se stala národní hymnou Basků. Do češtiny byla přeložena R.J. Slabým a uveřejněna v časopisu Přehled, ročník 6 /1965/, čís. 13, str.194. K nim přidružuje se ještě Eusebio María de Azkue /1813-1873/, profesor nautiky v Lequeitíu /Vizcaya/, autor veršovaných bajek a parafrází, básní mythologických, satirických a historických i epigramů, které byly jeho synem. R.M. de Azkuem, vydány v knize Parnasorako bidea /Cesta na Parnas, 1896/.

Nedostatek literárních památek z dávnověkosti baskického národa nabádal baskické spisovatele k romantickému líčení minulosti, obranných bojů se Římany i pozdějšími sousedy a k literárnímu zpracování lidových tradic. Ze španělsky psaných publikací tohoto druhu zasluhují zmínku především Tradiciones vasco-cántabras / Tradice baskicko-kantabrické, 1866/, které napsal Juan Vicente Araquistain /

Leyendas vascongadas /Baskické legendy, 1866/, jejichž autorem byl José María de Goizueta / /, Francisco Navarro Villoslada /1818-1895 /se proslavil trojdílným románem Amaya o los vascos en el siglo VIII / Amaya nebo Baskové v VIII.stol., 1879/ a konečně spis Los últimos íberos, leyendas de Euzkaria / Poslední Iberové, legendy z Baskicka, 1882/, který složil Vicente de Arana / -1890 /.

V druhé polovině XIX. století se končí starší období baskické literatury, jejíž představiteli byli z převážné většiny kněží, kteří na ni pohlíželi především jako na nástroj nábožensko-morálních akcí mezi venkovským, čistě baskickým lidem. Pouze v poezii, která se svým obsahem částečně vymyká z rámce náboženské tematiky, je silněji zastoupen laický živel, který představují z valné části venkovští, lidoví veršovci.

Novější doba baskické literatury.

Podobně jako ve Francii r.1789 byly i baskické země na Pyrenejském poloostrově po ukončení karlistických válek /1832- 1839 a 1872-1876/ zbaveny svého autonomního státního zřízení a staly se pouhými provinciemi španělského státu, čímž byly otevřeny volnému pronikání španělského vlivu. Nenávist španělských vládních kruhů ke všemu baskickému vyvolala záhy silnou reakci v řadách baskické inteligence i v širokých vrstvách lidových. V této době, kdy dochází k zesílenému ústupu baskického jazyka před mocným náporům španělštiny, začíná se v Baskicku probouzet vřelá láska k národnímu jazyku a snaha o jeho zvelebení. Baskičtí buditelé se snažili heslem *Zazpiak bat* /tj. sedm baskických zemí tvoří jednotu/ utužovat vědomí národní sou-
 náležitosti všech Basků po obou svazích Pyrenejí. V hlavním navarském městě Pamploně vznikla r.1878 kulturní instituce *Asociación Euskara* /Baskické sdružení/. Její časopis *Revista Euskara* přinášel jednak články poučné, psané povětšinou španělsky, týkající se baskické historie a kultury, jednak baskicky psané práce literární, prozaické i básnické. V čele těchto vědeckých a literárních akcí stáli zejména Juan Iturralde y Suit /1840-1900/, autor historických a národopisných pojednání a Arturo Campión /1851 -1936/, pokračovatel díla Bonapartova, tvůrce vědecké baskické mluvnice /*Gramática de los cuatro dialectos literarios de la lengua euskara*, 1884/, která tím, že pojednávala o čtyřech baskických literárních dialektech, připravovala půdu k sjednocení jazyka. Bohužel i tato čistě vědecká a literární práce baskických intelektuálů byla trnem v oku madridských vládců, kteří tehdy měli vojensky obsazeno celé Baskicko. Již r.1883 bylo zastaveno vydávání časopisu.

Tím však nebylo udušeno nadšení baskických vlastenců. Těžiště

baskického kulturního úsilí se přesunulo do San Sebastián, kde početná literární družina se soustředila kolem časopisu Euskal-Erria /Baskicko, 1880-1910/. Založil jej a až do své smrti redigoval José Manterola y Beldarrain /1849 -1884/, zanícený propagátor baskické kultury. Byl ředitelem deníku Diario de San Sebastián, druhým ředitelem r. 1874 založené městské knihovny sansebastiánské a profesorem na místní střední škole, suspendovaným pro nesouhlas s protibaskickým zákonem z r. 1876. Zájem o baskickou literaturu se snažil probouzet shromažďováním dosavadní básnické tvorby, kterou uveřejnil v trojdílné antologii Cancionero Vasco /Baskický zpěvník, 1877-1880/. Byl jedním z iniciátorů tzv. Consistorio de Juegos Florales /Konzistorium květinových her/, které si vytklo za úkol záchranu národního jazyka a hudby pořádáním literárních a hudebních soutěží. Mezi básníky patřícími k tzv. sansebastiánské básnické škole, která ve své tvorbě dosáhla dokonalejších forem lyrického i epického básnictví, vynikli Antonio Arzac Alderdi /1855-1904/, projevující ve svých skladbách hlubokou lásku k rodné zemi, jazyku a přírodě, Francisco López Alén /1858 - 1910/, malíř a kronikář sansebastiánský, kteří po předčasné smrti Manterolově postupně redigovali časopis Euskal-Erria, dále Ramón Artola /1831 - 1906/, povoláním lampář, z rodiny lidových veršovců, jehož hlavním básnickým dílem je historie provincie Guipuzcoa /Gipuzkoa'ko Kondaira labur bat, 1909/, a konečně Serafin Baroja/1840-1912/, otec romanopisce Pia Barojo, humorista, skladatel libret a divadelních kusů. V literárních soutěžích vynikl biskajský básník Felipe Arrese y Beitia /1841-1906/, výrobce kostelních soch v obci Ochandiano, který se představil na baskické slavnosti, konané r. 1879 v obci Elizondo /Navarra/, vlasteneckou básní Ama euskerari azken agurrak /Poslední pozdravy matce baskičtině/. Svými básněmi rázu vlasteneckého, oslavného a náboženského, ódami, bajkami a překlady ze španělských básníků přispíval do Euskal-Erria i jiných pozdějších časopisů. Soubor

jeho díla vyšel r.1956.

Iniciátorem literárních soutěží ve francouzském Baskicku byl nadšený propagátor národního jazyka Antoine d'Abbadie / 1810 -1897/, který z vlastních prostředků odměňoval vítěze. Odměny, jež pozůstávaly v baskické holi /makhila/ a zlatých mincích, přilákaly velký počet básníků. Účastnilo se jich mnoho lidových veršovců, z nichž nejvíce se proslavili Juan Echamendi /Bordele /1792-1879/, zemědělec v obci Valcarlos /Navarra/, Pierre Dibarrart /Bettiri /1838-1891/, obuvník v obci Jatsu /Dolní Navarra/, Joannes Otchalde /1814-1897/, výrobce sandálů v obci Bidarray /Dolní Navarra/, a Augustin Etcheberri /1843-1890/, obuvník v obci Sare /Labourd/, který vyučoval baskičtině německého romanistu Huga Schuchardta. Skládali většinou básně satirické s nástinem melancholie.

Na těchto soutěžích byl několikrát odměněn i tehdejší nejpulárnější básník Jean-Baptiste Elissamburu /1828-1891/, pocházející z obce Sare, odchovanec střední školy v Larressore /Labourd/. Ve francouzské armádě dosáhl hodnosti kapitána. Po porážce r. 1870 se vrátil do rodného místa, kde se stal okresním soudcem. Jeho básně, které ukazují jazykové mistrovství a solidní básnickou přípravu francouzského stylu, jsou velmi různorodé. Opěvují lísku, krásu žen, touhu po rodné zemi, klid venkovského života. Některé z nich, jako *Nere etchea* /Můj dům/, idealisující život na baskické samotě, a *Urrundik ikusten dut* / Vidím z dáli/, líčící dojetí vracějícího se do rodné obce po dlouholetém pobytu v cizině, znárodněly. Vedle básní napsal i prozaické dílo, krátkou novelu *Piarres Adame*, jejíž protagonistou je stejnojmenný žertovný obuvník z jeho rodiště. Byla mu přičítána i mistrná, tragická báseň *Solferinoko itsua* /Slepec od Solferina/; nejnovějším bádáním bylo však prokázáno, že jejím autorem je A. Sala-berria, voják osleplý v bitvě u Solferina, který v ní nařiká na svůj vlastní osud. Jean-Baptistův bratranec Michel Elissamburu /1896-1895/,

bratr Innocencius, salesián, napsal zajímavý spis Lehenagoko eskual - dunak zer ziren /Jací byli dřívější Baskové, 1889/, obraz života Basků předchozí generace.

R. 1870 vyšel v Bayonnu první baskický román Atheka Geitzeko Oihartzunak / Ozvěny Rolandova průsmyku/, příběh ze života baskického pašeráka Ganiche, jako autor byl uveden J.B. Dasconaguerre.

V roce 1887 počal v Bayonnu vycházet týdeník Escualduna /Bask/, který byl zpočátku dvojjazyčný, francouzsko-baskický, během doby se však stal zcela baskickým. Jako vedoucí redaktori se vystřídali Jean Hirriart -Urruty /1859-1915/, kanovník v Bayonnu, jeden z nejplodnějších baskických prozaiků a tvůrce baskického novinářského slohu, a Gratien Adéma /1828-1907/, rovněž kanovník v Bayonnu, známý pod pseudonymem Zalduby, vynikající baskický básník, z jehož prací zasluhují zmínku bajky podle Lafontaine a vlastenecké písně, s nichž Zazpi Eskual Herriek /Sedm zemí baskických/ byla zpívána na baskických kongresech. Byl též předsedou baskické literární federace, která vznikla na počátku XX.stol. za účelem navázání styků mezi Basky z obou stran Pyrenejí a sjednocení literárního jazyka. Mezi pozdějšími vedoucími redaktory zmíněného týdeníku vynikl biskup Jean Saint-Pierre /1864 - 1951/, který se osvědčil jako obratný stylista v reportážích z první světové války. Byl jedním ze zakladatelů baskicko-francouzské revue Gure Herria /Naše země/, která vychází od r.1921. Spoluzakladatelem této revue byl Jean Barbier /1875-1931/, posléze farář v obci Saint-Pée-sur-Nivelle /Labourd/, prozaik, básník, dramatik a folklorista, a dalšími spolupracovníky byli Jules Moulier /Oxobi 1888-1958/, farář v různých obcích francouzského Baskicka, skvělý stylista, a jehož básnických prací sluší uvést sbírku bajek /Alegiak, 1926/, a Jean Blissalde /Berbitzari, 1883-1961/, posléze farář v obci Graciette /Dolní Navarra/, plodný prozaik a básník, který vedle řady spisů náboženského obsahu vydal sbírku baskických přísloví, rčení

a prúpovědí /Atsotitz, Zuhur-hitz eta Erran Zahar, 1936/. Jejich součastníky byli Dr. Jean Etchepare /1877-1931/, narozený v Argentině z baskických rodičů, lékař v obci Les Aldudes /Dolní Navarra/, který přispíval do týdeníku Euskalduna články o vnitřní a mezinárodní politice, hospodářských otázkách a zdravotnictví, jejichž výbor vydal pod názvem Buruchkak /Klasy, 1910/, a Pierre Ihande /1877-1957/, jezuita, profesor baskičtiny na universitě v Toulouse, autor baskicko-francouzského slovníku /Dictionnaire Basque-Français, 1926/; z jeho beletristických prací je nejzajímavější Yolanda /1921/, román z doby baskicko-flámských obchodních styků.

Na přelomu XIX. a XX. stol. se projevují první příznaky poněkud značny dosavadního rázu baskické literatury. Začíná mizet naprostá převaha děl náboženského charakteru, ač i nadále je baskická literatura ovládána smýšlením i cítěním přísně katolickým; přistupuje se k pěstování nových literárních druhů a ve snaze o tříbení formální obratnosti a otevření nových obzorů i k překládám z cizích literatur. Předními představiteli literární tvorby zůstávají i nadále osoby duchovního stavu, kteří svým původem i pastorační činností mají nejužší styk s lidovými vrstvami, ale stále více se vyskytují světští literáti, vedle intelektuálů často i drobní řemeslníci a zemědělci; tito pěstují především poezii.

Do osmdesátých let XIX. stol. spadají též začátky novodobého divadla. Fraška Anton Caicu /Hloupý Honza, 1882/ byla první veselohra napsaná baskicky. Jejím autorem byl Marcelino Seroa Lasa /1848 -1902/, jenž povzbuzen mimořádným úspěchem, který právě pro své baskické dialogy dosáhla jeho dřívější veselohra předvádějící sansebastiánské zvyky Iriyarena /1878/, jal se psát lidové divadelní kusy zcela baskické, které na soutěžích dosáhly řadu cen; z nich nejoblíbenější byly Au ostatuba /To je hospoda, 1883/, Aizeak ekarri, aizeak eraman /Vítr přinesl, vítr odnesl, 1885/ a Urrutiko intxaurreak /Daleké oře-

chy, 1887/. Z baskických lidových herců té doby vynikli Pepe Artola /1864-1929/, syn již zmíněného básníka Ramona; napsal též několik veseloher a proslavil se jako dobrý prozaik a skladatel oslavných veršů. Napsal též baskické libreto k opeře Mendi-Mendiyan/ V srdci hor/, kterou složil José María de Usandizaga /1887-1915/. Význačným autorem divadelních her byl Toribio Alzaga Anabitarte /1861-1941/, který napsal asi 30 prací původních, překladů, úprav a operních libret. Mezi jeho překlady vyniká Shakespearův Macbeth, kterého uvedl na jeviště s názvem Irritza /Ctižádost, 1926/. Dramaticky zpracoval též román francouzského spisovatele Pierre Lotiho Ramuntcho /1920/. Byl posledním vedoucím redaktorem časopisu Euskal-Erria a prvním ředitelem Akademie baskické řeči a recitačního umění /Academia de la Lengua y Declamación Euskara, Euskal-Iztundea/, založené r. 1915 v San Sebastiánu. Významnou postavou baskického divadla na počátku XX. stol. byl Avelino Barriola Aizpurua /1876-1944/^Z/ jehož divadelních kusů, realistického směru, těšil se největší oblibě Lagun tzar bat /Špatná kamarádka 1912/. Účast žen ^{na scéně} i autorsky zahájila Catalina Eleicegui /1889-1963/, z jejichž prací vyniká historické drama ze římské doby Loreti /1918/.

Nový směr baskické literatury je patrný na literárním úsilí, které koncem XIX. stol. uvedl v život Resurrección María de Azkue /1864-1951/ pomocí časopisů Euskaltzale a Ibaizabal. Azkue dosáhl r. 1888 katedry baskického jazyka na střední škole v Bilbau, stal se prvním, doživotním předsedou Akademie baskického jazyka a byl vedoucí osobou v baskickém jazykozpytu. Jeho spolupracovníky v uvedených časopisech byli tehdejší přední představitelé baskické literatury biskajského dialektu Domingo Aguirre Badiola /1864-1920/, básník a autor románů z lidového prostředí, Evaristo Bustinza /1866-1920/, známý pod pseudonymem Kirikiño /Ježek/, který vynikl jako skvělý vypravěč svými krátkými, často fantastickými a humoristickými povídkami,

velmi oblíbenými v širokých lidových vrstvách; později byly shrnuty do sbírek Abarrak /1913/ a Bigarrenko Abarrak /1930/. Dále Pedro Miguel Urruzuno Salegui /1844-1923/, který psal rovněž lidové povídky povětšinou humoristické, často s morální tendencí; konečně Pablo Zamarripa y Uraga /1877-1950/, který vedle psaní satirických příběhů, které později vydal, věnoval se též jazykozpytu, jak dosvědčují jeho práce Gramática vasca, dialecto bizcaíno /Baskická gramatika. biskajský dialekt, 1928/ a Manual del Vascófilo /Příručka pro baskofila, 1918/.

Jich příkladem byl povzbuzen k literární práci José Manuel de Echeita /1842-1915/, kapitán obchodního loďstva, žijící mnoho let na Filipínách, kde se stal starostou města Manily. Osvědčil se jako dobrý stylista a básník. Zmínku zasluhují jeho lehkým slohem psané romány Josecho /Pepíček, 1909/, lidící život baskického hochu ukradeného cikány a Jayoterrí Maitia /Milovaná otcina, 1910/, obraz života Basků na baskickém ^{venkově} a v zamoří. Své básně, opěvující moře, baskičtinu a rodnou zemi shrnul ve sbírce Au, Ori ta Bestia / To, ono a jiné, 1913/.

Činnost buditele Sabina de Arana Goiri /1865-1903/, propagátora baskického nacionalismu a zakladatele baskické národní strany, byla především rázu politického a sociálního, v kterémžto směru vynikl jako zastánce baskického lidu, zvláště dělnického stavu, v boji s kapitalistickou třídou protibaskického smýšlení. Ač jeho mateřskou řečí byla španělština, osvojil si v jinošském věku národní jazyk, v němž psal články a básně. Mnohem významnější než jeho vlastní literární tvorba byl vliv, který měl na své následovatele, z nichž hlavní byli Luis de Eleizalde y Breñosa /1873-1923/, profesor matematiky na střední škole ve Vitorii, autor spisu Morfología de la Conjugación Vasca Sintética /Morfologie syntetického baskického časování, 1913/, Manuel Arrandiaga /1876-1947/ a José Zabala Arana /189-

1936/, skladatelé naučných příruček pro mládež, Juan de Euzquiza y Meabe /1875-1930/, pilný spolupracovník mnoha baskických časopisů, a Ramón de Rentería /1861-1916/, proslulý svými lyrickými, vlasteneckými a náboženskými písněmi. Sabino a hlavně jeho přívrženci, ve snaze o zvelebení jazyka, šli za ideálem jeho čistoty, které podle jejich názoru mělo být dosaženo odstraňováním jazykových prvků cizího původu, i když byly v řeči odedávna ustáleny. Ještě osudnější byl zásah do morfologie, zvláště zaváděním (tzv. syntetického časování). Ačkoli tato puristická tendence zachvátila značný počet zvláště baskijských spisovatelů a je znatelná v literárních dílech prvních desetiletí XX. stol., nutný její důsledek, totiž odpoutání od literární tradice a lidové mluvy se neuskutečnil, především díky vědecky širšímu zájmu o jazyk, který se projevil v roce založeným pojednáním potírajícím tento jazykový purismus, které uveřejňoval v orgánu Baskické akademie Euskera Severo Altube y Lerchundi /1877-1963/, politický přívrženec Sabinův, ale odpůrce jeho puristických snah. Do jisté míry se přidružuje k stoupencům jazykového purismu i Raimundo Olabide Carrera /1869-1942/, překladatel Písma /Itun Zar eta Berria, 1958/, zvláště pokud se týče tvoření neobvyklých syntetických slovesných tvarů, po stránce výrazové se však vyznačuje zaváděním archaistických, z různých dialektů vzatých slov. Pravým opakem je užívání jazyka zcela lidového se všemi "erderismy" /výrazy převzatými ze současné španělštiny/. Hlavním propagátorem tohoto směru je Manuel Berriatua /n.1914/, františkán v Bermeu /Vizcaya/, ředitel časopisu Anaitasuna /Bratrstvo/, který své sociální cítění projevuje organizováním výprav baskických rybářů do afrických vod.

Zapřísáhlým odpůrcem purismu byl Julio de Urquijo e Ibarra /1871-1950/, který r. 1907 založil vědeckou revue Revista Internacional de Estudios Vascos /Mezinárodní revue baskických studií, 1907-1936/, jež se stala pevným základem baskického jazykozpytu. Urquijo v ní

uveřejňoval staré, dosud nevytištěné baskické texty. Ač sám nepsal baskicky, miloval baskický jazyk, podporoval baskické spisovatele a shromáždil ohromnou baskickou knihovnu, která je dnes majetkem guipuzkojské provincie.

Koncem první světové války, pod vlivem proklamace sebeurčení malých národů, počali se i Baskové domáhat národních a jazykových práv. Na kongresu, který se konal v září 1918 v městě Oñate /Guipuzcoa/, kde se projednával návrh autonomního statutu pro španělské baskické země, podle něhož se baskičtina měla stát rovnoprávným jazykem se španělštinou, byla založena Společnost baskických studií /Eusko-Ikaskuntza - Sociedad de Estudios Vascos/ a Akademie baskického jazyka /Euskaltzaindia - Academia de la Lengua Vasca/. V rámci Společnosti se stala Etnologická laboratoř /Laboratorio de Etnología/ ve Vitorii za vedení Josého Miguela de Barandiarán /n.1889/ střediskem bádání na poli lidové literatury baskické, jehož výsledky byly uveřejňovány v časopise Eusko-Folklore a v ročenkách Anuarios de Eusko-Folkore.

V r.1910 zaniklý časopis Euskal-Erria byl r. 1911 nahrazen novou revuí Euskalerrriaren Alde / Pro Baskicko, 1911-31/ se zcela baskickou přílohou Euskal Eganalea /Baskický buditel/, který byl orgánem stejnojmenné společnosti založené r. 1907 za účelem rozněcování lásky k rodnému jazyku. Tato společnost věnovala se též činnosti přednáškové, divadelní a publicistické. Prvním ředitelem časopisu Euskalerrriaren Alde byl Gregorio de Mújica /1882-1931/, povoláním inženýr, obratný žurnalista, básník a autor velmi oblíbené knihy Fernando Amezketarra /1927/, vypravující žertovné kousky tohoto baskického enspíglu; spolupracoval též v deníku Euzkadí, orgánu Baskické národní strany /zal. r.1910/. R. 1921 založil zcela baskický týdeník Argia /Světlo/, jehož prvním ředitelem byl Victor de Garitaonandia /1876-1929/, novinář a autor divadelních kusů; po něm vedl tento týdeník Francisco Echeverria /n. 1900/, básník a překladatel Aeneidy.

V r.1912 bylo založeno vlasteneckými kněžními sdružení Jaungoiko-Zale, mající hešlo "Euskaldunei euskeraz" / Baskům baskicky/, které vydávalo stejnojmenný časopis, jehož vedoucím redaktorem byl Gabriel Manterola /n.1890/, farář v Ceanuri /Vizcaya/, básník a překladatel. Mezi jeho spolupracovníky bylo mnoho významných literátů, mistrů baskického stylu, schopných k zpracování témat všeho druhu. V r.1921 začal vycházet obrázkový měsíčník Aránzazu, dvojjazyčný, španělsko -baskický, vydávaný stejnojmenným klášterem, který se stal důležitým střediskem baskických kulturních snah.

Národní cítění mezi ženskou mládeží se snažala svou literární činností šířit Robustiana Mújica /n.1888 /, básnířka a skladatelka divadelních her.

Doba diktatury /1923-1930/ znamenala pro Basky útisk politický i kulturní a nebyla samozřejmě příznivá pro rozvoj literatury. Baskický tisk a veškeré publikace byly podrobeny přísné cenzuře a byla vymýcena každá zmínka o baskickém národu. Avšak toto pronásledování sjednotilo baskické vlastence k tajné práci doma a k mohutnému protestu v zahraničních baskických střediscích. Bývalí členové rozpuštěné národní strany založili v Bilbao sdružení Pizkundea /Vzkříšení/ s vlastním časopisem Euzkerea /Baskičtina/, jehož činnost směřovala především k podpoře baskického divadla, udržujícího národní vědomí v širokých lidových vrstvách, zvláště novým druhem her, tzv. Oldargi, dramatických obrazů z baskického života a historie, oživených zpěvy, umělecky řešenou výpravou a osvětlením.

Po prohlášení republiky r. 1931 se uvolnil kulturní život v Baskicku, avšak touha Basků po autonomii byla pro stálý odpor španělských privilegových živlů splněna teprve v prvním roce občanské války /1936/, kdy již větší část země byla v moci generála Franca.

Významnou událostí v době diktatury byl Den baskického jazyka /Euskeraren Eguna/, který se konal v r.1927 v městě Mondragon /Gui-

puzcoa/ jako mohutná manifestace baskického lidu proti útisku. V jeho průběhu byla ustavena společnost Euskaltzaleak /Milovníci baskičtiny/, jejíž posláním byla práce k povznesení národního jazyka. Tehdy vystoupil mladý literát José María de Aguirre /1896-1933/, užívající pseudonym Xavier de Lizardi, a zahájil rozsáhlou kampaň ve prospěch baskické kultury. Napsal velké množství statí o baskické poezii, divadle, kulturním životě a malých národech. Jak v próze, tak zvláště v poezii se projevil jako mistr baskického slova. Ve svých básních dosáhl vrcholu baskické lyriky. Jeho mluva, kterou se mu podařilo vyjadřovat nejhlubší myšlenky, je založena na skutečně živé baskičtině bez násilných neologismů. V jeho šlepečích šel mladší jeho druh Esteban Urquiaga /1905-1937/, známý pod pseudonymem Lauaxeta, oběť občanské války, který ve svých lyrických básních užívá sloh méně průzračný, oplývající neologismy a syntetickými slovesnými novotvary. Za svého krátkého života vydal dvě sbírky básní Bide Barrijak / Nové cesty, 1931/ a Arrats - Beran / V soumraku, 1935/. Byl nadšeným přítelem českého národa. V časopisu Přehled, ročník 6 /1935/, čís. 13. je na straně 193 uveřejněn jeho baskický pozdrav čtenářům.

Po smrti básníka Aguirreho /1933/ se stal vedoucí osobou společnosti Euskaltzaleak José Ariztimuño "Aitzol" /1898-1936/, zahynuvší též v občanské válce, který uvedl v život novou revue Jakintza /1933-1936/. Literární soutěže, pořádané jmenovanou společností měly jména podle literárních oborů jako Olerti-Eguna /Den básně/, Antzerti-Eguna /Den divadla/, Eleberri-Eguna /Den románu/ aj. Z básníků, kteří patřili k básnické škole Aguirrově a byli odměňováni na soutěžích vynikli Luis Jauregui /n.1896/, farář v provincii Guipuzcoa, opěvující baskickou krajinu s jejími mlhami a melancholií / sbírka Biozkadak, Tlukot srdce, 1929/, Claudio Segarrazu /n.1895/, stavitel, který své lyrické básně shrnul do sbírky Intza begietan /Rosa v očích, 1957/, Joaquín de Zaitegui /n.1906/ a José Zubimendi / /, autor dlou-

hého eposu Zumalakarregi /1935/, líčícího život tohoto baskického vojevůdce z I. karlistické války. Naděje kladené v nadaného básníka Joaquina de Bedoña, kapucínského novice /1907 -1933/, který proslavil svůj pseudonym Loramendi, byly zhačeny jeho předčasnou smrtí. Básně tohoto syna ryzí baskické samoty, prochnuté vroucí láskou k přírodě a rodné zemi, a jeho prozaické pokusy byly pojaty do knihy Olerki ta idazti guziak / Básně a všechny spisy, 1960/, posmrtně vydané.

Samostatné místo v baskické lyrice zaujímá Eneterio Arrese Bauduer /1869-1954/, duch neklidný a dobrodružný, který strávil dlouhá léta v Jižní Americe jako propagátor baskické míčové hry. Dosáhl řadu cen na literárních soutěžích a své básně uveřejnil ve dvou sbírkách Nere bidean / Na mé cestě, 1913/ a Txindor /Slavík, 1928/. Ve svých básních opěvá baskickou přírodu, život baskického zemědělce i rybáře.

Z prozaiků posledních let před občanskou válkou zasluhují zmínku Agustín Anabitarte /n.1891/, z jehož prací vyniká žánrový román Donostia /San Sebastián, 1935/, a Tomás Aguirre, autor společenského románu Uztaro /Léto, 1937/.

R. 1931 byl založen časopis Antzerti /Divadlo, 1931-1936/, který uveřejňoval divadelní kusy původní i přeložené. Jeho ředitelem byl Antonio M. de Labayen /n. 1898/, nadšený organizátor baskického divadla a autor velké řady divadelních her, jehož spisovatelská činnost dosáhla vrcholu v současné době.

V prvních desetiletí XX. stol. se rozvíjí i překladatelství, tak Ignacio Goenaga /n.1905/ přeložil Schillerova ^{Wilhelma} Tella /1934/, Bonifacio Sabiaga /n. / podal ukázky z Thakúra /Amal, 1934/, Miguel Arruza /n. 1890/ převedl do baskičtiny s názvem Htxe-kalte /1934/ povídku El Judas de la Cesa španělsky píšícího baskického spisovatele Antonia de Trueba /1821-1889/. Grimmovy pohádky zbaskičtil Hipolito Larreako-echa / n.1892 / a Bernardo Garro /1891- 1960/ přeložil populární knihy italského spisovatele Giulia Cesare Della Croce /1550-1620 /

Bertoldo a Bertoldino/ Bertolda eta Bertoldin, 1932/ slohem velmi bohatým na modismy a lokální výrazy vzaté z různých dialektů. Rozsáhlou překladatelskou činnost vykázal Nicolas Ormaetxea /1888-1961/. Jako obratný překladatel německých básníků vynikli Pellicarpo Iraizoz /n.1897/.

Současná doba baskické literatury.

Občanskou válkou /1936 - 1939/ a následujícím několikaletým obdobím, kdy došlo skoro k úplné stagnaci kulturního života v důsledku vášnivé nepřítelství vládních kruhů a jejich stoupců, byla do značné míry přerušena souvislost mezi současnou dobou a obdobím předválečným. Četní baskičtí intelektuálové zahynuli ve válce nebo se stali obětmi politické perzekuce, další, zvláště vlastenečtí kněží, byli deportováni do vzdálených končin Španělska. Značná část baskické inteligence emigrovala do ciziny, kde počala vyvíjet kulturní činnost, která byla pokračováním přerušené práce ve vlasti. Nalezli útočiště především v Argentině, kde již dříve, zvláště od konce druhé karlistické války, existovala spíše a významná baskická kolonie, která vždy projevovala zájem o baskickou kulturu a baskické národní úsilí. Vůdce baskické emigrace se stal z vlasti uprchlý, pro národní myšlenku zanícený intelektuál Isaac López Mendizabal /n. 1879/. V Buenos Aires založil r. 1941 vydavatelskou společnost Ekin, Editorial Vasca, která vedle baskických publikací vydává ve sbírce Biblioteca de cultura vasca / Knihovna baskické kultury/ španělsky psané příručky týkající se všech oborů baskické osvěty. V r. 1950 byla tam založena vědecká společnost Instituto Americano de Estudios Vascos / Americký ústav baskických studií/, která vydává vlastní věstník, uveřejňující práce domácích i zahraničních baskologů.

Dalším důležitým střediskem baskické kultury se stalo město Guatemala zvláště zásluhou Joaguina de Zeitegui /n. 1906/, který r. 1950 počal vydávat vlastním nákladem zcela baskickou literární revue Euzko Gogoa /Baskická myšlenka/. Vycházela v Guatemale až do r. 1955 a pak v Biarritzu /1936-1959/ a vydatně přispívala k rozvoji baskické literatury a k vytvoření moderního slohu. Zeiteguimu se podařilo získat k spolupráci přední baskické literáty, jejichž lite -

rární činnost trvá povětšinou i v současné době. Isidoro de Fagoaga /n. /, slavný tenor, musikolog a kritik, vydával v letech 1945 - 1953 tříjazyčnou /baskicko-španělsko-francouzskou/ literární revue Gernika; vědecká revue Eusko-Jakintza /Baskická věda, 1947 -1957/se snažila nahradit zaniklou Revistu de Estudios Vascos.

Z baskicky psaných děl vyšlých v té době v cizině, jichž látka je čerpána z ovzduší občanské války a ze života emigrantů zasluhují zmínku romány Jusna Antonia Irazusta /1884- 1952 / nazvané Joani-xio /Honziček, 1946/ a Bizia garratza da... /Život je trpký...,1950/, jakož i román Ekaitzpean /V bouři, 1948/ Joseho de Bizaguirre /1881-1948/ dále básnické skladby Urrundik / Z dále, 1945 / a Gudarien Egiñak /Činy vojínů, 1947/ Telesfora Monzon-Olaso /n. 1904 /.

Teprve v 50. letech našeho století dostává se baskický kulturní život do normálních kolejí. V literární příloze Egan věstníku Spo - lečnosti přátel země, vycházejícím v San Sebastiánu, začínají se od r. 1948 objevovat i práce baskické. Byly to lyrické básně františkána Salvatora Michelena /1919 -1965/, ukázky z jeho básnického díla Aran-tzazu, které vyšlo r.1949, a dále práce některých básníků známých již z dřívější doby. Próza byla zastoupena především folkloristickým mate- riálem, lidovými pohádkami sbíranými předpyrenejskou spisovatelkou Mayi Aristia /n.1887 /, která již v r.1931 uveřejnila některé v kni- ze Amattoren Uzta /Babičina žen / . Baskické příspěvky se stále množily, až od r.1953 je Egan zcela baskický.

V současné době je baskická literární tvorba rozsáhlejší a eroz- manitější než kdykoli dříve. Bohužel i nadále lze pozorovat pokraču- jící úpadek mluvené baskičtiny. Baskický živel utrpěl v době od po - čátku občanské války další citelné ztráty nejen na jazykovém pomezí zvláště v Navaře, kde zaniklo svérázné nářečí údolí Roncal, ale i uvnitř jazykového území ve větších sídlištích a průmyslových oblas - tech, především přílivem španělsky mluvících pracovních sil, ale i

vinou baskických rodičů, kteří se nesnaží o to, aby jejich děti si osvojily národní jazyk. Zvláště mezi ženskou mládeží se jeví zjevná nechuť k baskičtině a mluvit španělsky je pokládáno za znamení vyšší kulturní úrovně. Za této situace je pochopitelné, že hlavní úsilí baskických vlastenců směřuje k posílení národního jazyka a rozšíření jeho znalosti především mezi mládeží. Tuto snahu sleduje též valná část literární tvorby, která pozůstává v horlivém vydávání mluvnických a slovníkářských děl, antologií, učebnic apod. Velkého rozmachu nabyla též literatura pro mládež, zvláště pohádková. Pohádky, často překládané z jiných jazyků, vkusně ilustrované, vydávají klášter v Aránzazu /Guipuzcoa/ a nakladatelské družstvo Edili v Bilbao. Jaime Querejeta, farář v obci Etorrio /Vizcaya/ uveřejňuje v časopisech lidové pohádky, které sebrala ~~Baskaji~~ Rosa Bustinza /1899 -1953/; Angel Yrigaray /n.1899/, lékař v San Sebastián, je autorem knihy Euskalerriko Ipuinak /Pohádky Baskicka, 1957/ a Juliána de Azpeitia /n.1888/, učitelka v obci Durango /Vizcaya/ vydala sbírku pohádek Amandriaren Altxoan /v babiččině klínu, 1961/. Konečně v nejnovější době se objevují v baskických časopisech lidové pohádky a báje ~~Baskaji~~, které dětem vypravuje Teri Ibarrola. Vydávají se i na gramodeskách. Největší zásluhu o oživení baskického jazyka v dětské generaci mají kapucíni, kteří od roku 1960 vydávají dětský obrázkový měsíčník Fan-Pin v několika dialektech a časopis Umeen Deya / Dětský věstník/, který uveřejňuje dopisy dětí ze všech končin země.

Pozornost baskických literátů se obrací dále k vytvoření jednotného literárního jazyka pro celé Baskicko. Tímto problémem, od jehož vyřešení závisí sama existence baskického jazyka a možnost jeho kulturního uplatnění, zabývá se Akademie baskického jazyka od svého založení, nedošla však dosud k pozitivnímu výsledku, neboť názory na tuto otázku nejsou jednotné. Zatím co návrh literárního jazyka vypracovaný Akademií je založen na tzv. Gipuzkera osatua, guipuzkojském

dialektu doplněném jazykovými prvky z jiných nářečí/, někteří spisovatelé se přiklánějí ke klasické labourdštině. Nechybí ani individuální řešení, jak dosvědčuje jazyková forma Josého Basterrechea /pseudonym Oskillado, n. 1911/, profesora na universitě v Pamploně, autora povídek a románu Kurloiak /Vrabci, 1962/, ze života biskajských chlapců, jehož jazyk se výslednicí směsí všech dialektů.

Velký význam pro uplatnění baskičtiny a její literární zdokonalení má ustanovení posledního koncilu o zavedení lidových jazyků do liturgie. Chrám, který baskickým zpěvem a kázáním byl často jediným útlukem národního jazyka, stává se nyní důležitým činitelem k jeho posílení zvláště v místech, kde je ohrožován výbojným postupem španělštiny nebo francouzštiny. Je proto pochopitelné, že baskické vlastenecké kněžstvo přijalo s velkým nadšením tuto reformu a přikročilo neprodleně k jejímu uskutečňování, i když naráží na odpor svých představených, věrných přísluhovačů režimu, kteří se snaží zavádět španělštinu do bohoslužeb i v obcích, ležících uvnitř baskického jazykového území.

Vedle literátů věkově starších, kteří pokračují v tradicích předchozího období, začínají se objevovat stále více osoby mladé, mezi nimi i tzv. noví Baskové.

Rozvoj poezie je podporován časopisem Olerti /Básnictví/, který od r.1959 vydává Santiago Onaindia /n.1909/, představený karmelitského kláštera Larrea/Vizcaya/. Tento klášter, podobně jako františkánské poutní místo Aranzazu /Guipuzcoa/ a benediktinské opatství Belloc /Labourd/, je důležitým střediskem baskické kultury. Předními představiteli mladé básnické generace, uvádějící moderní směry, zvláště poezii sociální, jsou Gabriel Aresti Segura /n.1933/, který ve svém díle Harri eta Herri /Kámen a lid, 1964/ používá volné verše, a Jean Mirande /n. 1925/, který se osvědčuje též jako tlumočnick básnictví světových literatur, vynika-

jící povídkář a esejista. Jeho vliv je patrný na nejmladších básnících, z nichž nejvýraznější jsou José Azurmendi /n. 1941/ a Miguel Lasa /n. 1938/, který též přispívá národohospodářskými a jinými statěmi do baskického týdeníku Zeruko Argia. Za největšího současného básníka francouzského Baskicka je práve pokládán Jean Diharce /Iratzeder, n. 1920/, benediktin kláštera Belloc, jehož mystické, vlastenecké a přírodu opěvující básně byly shrnuty do několika celků. Svými sbírkami Orbelak /Spadlé listí, 1958/ a Bitargi /Soumrak, 1960/ zaujímá významné místo mezi lyriky již zmíněný Jaime de Querejeta, který vyniká i jako překladatel biblických textů a autor pojednání o baskické heraldice. Františkánské chápání přírody projevuje ve svém díle Elorri /Hloch, 1962/ františkán Victoriano Gandiaga Arteche /n. 1928/ z kláštera Aranzazu. Jako skvělý tlumočník španělských mystických básníků se projevil Juan Ignacio Goicoechea /Gastelu, n. 1908 / ve své knize Musika ixilla /Tichá hudba, 1963/.

V roce 1950 vyšel epos Baskaldunak /Baskové/, líčící život na baskickém venkově během celého roku. Složil jej v letech 1931-1936 přední představitel baskické moderní literatury Nicolas Ormaechea /Orixe/.

V popředí improvizujících lidových básníků /bertsolariak/, tzv. školených stojí Ignacio Bizmendi /Basarri, n. 1913/, po dlouhá léta přeborník v soutěžích, jehož verše tvoří sbírky Basarri ren bertso sorta /Sbírka veršů Basarriových, 1950/ a Kantari nator /Přicházím zpívat, 1960/. K němu se druží Valentín Enbeita Gorla /n. 1906/, pocházející z rodiny biskajských veršovců z obce Mugica. Jeho otec Kepa /Pedro, 1878-1942/ získal si svými vlasteneckými verši velkou lásku biskajského lidu, který ho vyznamenal přídomek Muxikako Urretxindorra /Slavík z Mugiky/. Z tzv. neškolených jsou nejznámější Manuel Olaizola /Uztapide, n. 1909/, Fernando Aire /Xalbador, n. 1920/ a José Miguel Iztueta /Lazkao-Txiki, n. 1925/.

Zajímavým zjevem je i lidový básník Martin Ugarte /n.1916 /, venkovan z obce Brincola /Guipuzcoa/, samouk, opěvující ve svých básních baskický venkov a život jeho lidu. ~~Jako prozák se uvedl po vídceu Sorghinaren Urres /čarodějovo zléto, 1936/.~~

Uspěšně se rozvíjí i dramatická tvorba. V čele divadelnictví zůstává i nadále Antonio María de Labayen, který nejnověji napsal dvojdílné pojednání o baskickém divadle /Teatro euskera, 1965-6/. K svým dřívějším divadelním kusům, které jsou stále na repertoáru divadelních společností, připojil řadu dalších sociálního a historického zaměření. Ve francouzském Baskicku nejplodnějším dramatickým spisovatelem je Pierre Larzabal /n. 1915/, farář v obci Socoa /Labourd/, jehož divadelní kusy, jichž děj je povětšinou brán z běžného života, získaly si velkou oblibu u baskického obecnstva a mají velký význam pro posílení národního vědomí. Ze života baskických rybářů čerpá látku pro své divadlo Agustin Zubizaray /n.1914/. Moderní dramatickou tvorbu, převážně sociálního rázu, reprezentují z mladé generace Gabriel Aresti, Juan Echaide a nejnověji Salvador Garmendia /n. 1932/, autor dramatu Ixtoria trixte bat /Smutná historie, 1964/.
 Rozvoj baskického divadla po literární, scénické a organizační stránce pečuje již zmíněná Akademie baskické řeči a recitačního umění /Academia de la Lengua y Declamación euskaras/, jejíž činnost byla obnovena r.1946. Její ředitelka Maria Dolores Aguirre de Lasheras /n. 1904 /, která vyniká jako skvělá organizátorka baskického divadla a vzorná překladatelka cizích divadelních kusů, jak dosvědčuje její nedávný převod A. Casonovy hry La Barca sin Pescador /Txalupak jaberik ez, 1963/.

V oboru výpravné prózy přistupují v současné době k již dříve pěstovaným románům ze života venkovského lidu i sociální, historické a detektivní romány. Eusebio Erquiaga /n. 1912/ napsal vedle románu Arranegui/1958/ z rybářského prostředí svého rodného Lequeitia /Viz-

caye/ i sociální romány Batetik bestera /Od jednoho k druhému, 1962/ a Araibar zalduna /Kavalír Araibar, 1962/. Historický román uvedl do baskické literatury Juan Echaide. O detektivní román se pokusil José Antonio Loidi /n. 1916 /, lékařník v Irunu /Guipuzcoa/svou knihou Amabost egun Urgain'en /Čtrnáct dní v Urgainu, 1955/. Také Mariano Iceta /n. 1915/ hodinář a starosta obce Elizondo /Navarra/, čilý novinář, napsal detektivní román Dirua Galgarri /Zhoubné peníze, 1962/. V exilu v Belgii žijící José Luis Álvarez Eparantza /Txillardegui, n. 1929/ obohatil baskickou literaturu dvěma romány existencialistického směru Leturia'ren egunkari ezkutua /Tajný deník Leturiův, 1957/ a Peru Leartza'ko , 1960/.

Hlavními představiteli literární historie a kritiky jsou Luis Michelena, Antonio de Labayen, Angel Yrigaray a Luis Villa - sante Cortabitarte /n. 1920/, františkin , profesor baskické řeči na řádové škole v Aranzazu, skvělý stylista, který napsal i několik spisů náboženského obsahu. Baskické bibliografii se věnuje Nicolas Alzola Guerediaga /Valentin Berríochoa, n. 1922 /, salesián v Irunu, a literárnímu folkloru svého rodného Navarska José M. Satrustegui /n. 1930 /, farář v Urdiaínu, nadšený národní buditel v této části Baskicka. Sběratelem prostonárodních literárních projevů z okolí Eibaru /Guipuzcoa/ je Juan San Martín /n. 1923/, který přispívá do baskických časopisů skvělými kulturními a cestopisnými reportážemi. Cestopisná literatura je zastoupena i knihou Aprikako Basamortuan /V africké poušti, 1961/, kterou napsal Agustín Anabitarte. Z baskických novinářů zasluhují ještě zmínku José de Arteche /n. 1906 /, knihovník provinciálního výboru sansebastiánského, vedoucí baskického rozhlasu a autor řady španělsky psaných publikací baskické tematiky, Ricardo Arregui /n. 1941/, píšící především o zahraniční politice, a Nemesio Echániz /n. 1899/, nadšený bojovník za práva národního jazyka, který vyniká též jako básník a dramatik.

Vycházejí dvě literární revue, totiž Egan v San Sebastiánu a Gure Herria v Bayonnu, jakož i dvě knižní sbírky Auspoa a Kuliska Sorta. Auspoa, kterou od r.1961 vydává v měsíčních svazcích Antonio Zabala /n. 1928 /, který je i autorem většiny literárních úvodů, přináší díla převážně lidového rázu, zatím co druhá sbírka, Kuliska Sorta, uveřejňuje /od r. 1952/ původní i přeložené spisy vyšší úrovně. Baskickému novinářství byl dán pevný základ týdeníkem Zeruko Argia, který od r.1963 vychází v San Sebastiánu. V Bayonnu se tiskne i nadále týdeník Herria, jehož ředitelem je Pierre Lafitte /n.1901/, profesor baskické řeči na střední škole v Ustaritz / Labourd/ a přední představitel baskického kulturního života ve Francii. Několik dalších baskických nebo dvojjazyčných časopisů vydávají různé církevní řády.

K rozvoji domácí literatury a k zdokonalení formální obratnosti přispívá i překladatelská činnost. Juan Echaide přeložil ze španělštiny Barojův román Las Inquietudes de Shanti Andia /Itsasoa laño dago, 1959/, Santiago Onaindia s Linem Aquesolo převedl do baskičtiny spis sv. Terezie Camino de Perfección / On-bidea, 1963/ a knížku Platero y yo Juana Ramona Jimeneze zbaskičtil s názvem Platero ta biok /1955/ Vicente de Amézaga /n. 1901/, který pořídil i skvělý překlad Shakespearova Hamleta /1952/. Z klasických jazyků překládá Salvador Barandiarán /n. 1916/, profesor na střední škole v Tudele /Navarra/, který ztlumočil Homérovu Iliadu / Ilias-ena, 1952/, Vergilia uvádí Andima de Ibinagabeitia /n. 1907 /, v Caracasu žijící baskický spisovatel. Juan Angel Echevarria /n.1934/ seznamuje baskické čtenáře s Marciálovými satirami a Phaedrovými bajkami. Nicolas Ormaechea přeložil římský misál /Urte Guziko Meza - Bezperak /1943/ a Vyznání sv. Augustýna /Aitorkizunak, 1955/. Santiago Onaindia převedl do baskičtiny Horácovy Ódy a připravuje k vydání Danteovu Božskou komedii. Benito Larrecoechea / n.1894 /

pracuje na překladu Shakespearových dramát, z nichž vydal již dvě /Macbeth, 1957 a Lear Errege, 1958/. Angel Goenaga Gorriti /n.1915/ provedl překlad Hemingwayovy knihy Stařec a moře /Agurea eta Itxaso, 1963/.